herpy

FIRFISLER

Gold Tegu

Tupinambis teguixin

Tupinambis teguixin er en stor, kraftig og dagaktiv tegu fra Amazonas og Guyanaskjoldet, svart med gylne til gullige bånd. Den blir 60-120 cm, spiser mest animalsk føde og er ofte forsvarsberedt og vanskelig å temme. Den krever et svært stort, varmt og fuktig terrarium, UVB og en erfaren holder som kan håndtere et sterkt dyr i 10-15 år.

Familie: Teiidae Tidligere navn: *Tupinambis nigropunctatus*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**60-120 cm** total lengde inkl. hale
Levealder	**10-15 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Bakkelevende og gravende**
Biotop	**Savanne, regnskog og våtmark**
Vanskelighetsgrad	**Erfaren**

STELL

Min. terrarium	**180 × 90 × 90 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**24-35 °C**
Varmeplass	**40-55 °C**
Temperatur, natt	**20-24 °C**
Luftfuktighet	**70-85 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-sone 3
Kosthold	**Insekter, frukt, virveldyr og mark/snegler**
Holdes	**Alene**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kullstørrelse	**4-32 egg**
Inkubasjon	**150-180 dager** ved 28-32 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Liste II**
EU-vedlegg	**Vedlegg B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Tupinambis teguixin er en tung, kraftig bygd tegu med glatte, blanke skjell, sterke bein, lange klør, et trekantet hode og en rund hale som er lengre enn kroppen. Kroppen er svart med gylne til blekgule tverrbånd og flekker, og bakbena har runde flekker. Hannen har bredere hode og tydeligere kinn enn hunnen.

Voksne dyr blir typisk 60-100 cm og enkelte opptil 120 cm, med opptil 40-50 cm fra snute til kloakk, og de veier opptil 3-4 kg. Arten er dermed tydelig mindre enn *Salvator merianae*. Halevirvlene har bruddflater, så halen knekker lett av.

Navnet og avgrensningen har vært forvirrende i mer enn 150 år. Navnet *T. teguixin* ble lenge brukt om arten som i dag heter *Salvator merianae*, mens denne arten gikk under navnet *Tupinambis nigropunctatus*. I 2016 ble det man til da kalte *T. teguixin*, delt i fire arter: *T. teguixin* i snever forstand, *Tupinambis cryptus* i Venezuela, på Trinidad og Tobago og i Guyana-området, *Tupinambis cuzcoensis* ved foten av Andesfjellene og *Tupinambis zuliensis* i Maracaibo-bassenget. Artene er vanskelige å skille fra hverandre, og *T. cryptus* lever side om side med *T. teguixin* i deler av Guyana-området. Eldre litteratur, opplysninger fra Argentina og mange tall fra Trinidad og Venezuela hører derfor til andre arter, og artsbestemmelsen av dyr i handelen er sjelden sikker.

T. teguixin er mer forsvarsberedt enn de sørlige tegu-artene. Viltfangede dyr er sky og vanskelige å temme, og de fleste dyr i handelen er viltfangede. Den er ikke et kjæledyr som skal håndteres hver dag, men et stort, sterkt og intelligent dyr som krever en erfaren holder.

Les mer: Kjøp av dyr: oppdrett, viltfangst og transport

Utbredelse og leveområde

Tupinambis teguixin i snever forstand lever i Amazonas og på Guyanaskjoldet: fra kysten i Guyana, Surinam og Fransk Guyana over Roraima og Pará i Brasil sørover til Mato Grosso og Goiás og vestover i den brasilianske delstaten Amazonas. Tegu-bestander i Colombia, Ecuador, Peru og Bolivia har hittil vært regnet til arten, men etter delingen i 2016 er det ikke avklart hvilke av dem som hører til *T. teguixin*, og hvilke som hører til *Tupinambis cuzcoensis* eller ennå ubeskrevne arter.

Bestandene i Venezuela og på Trinidad og Tobago er *Tupinambis cryptus*. Arten finnes ikke i Panama eller Uruguay, og den er i snever forstand ikke kjent fra Argentina; eldre angivelser derfra hører sannsynligvis til *Salvator merianae*.

> **Naturlig utbredelse:** Guyana, Surinam, Fransk Guyana, Brasil, Colombia, Ecuador, Peru og Bolivia.

LEVEOMRÅDE

Tupinambis teguixin finnes i mange naturtyper: regnskog, skogkanter, savanne, kystnære områder og langs vassdrag. Den er dagaktiv, leter aktivt etter mat på bakken og i løvet og graver selv hull eller bruker andre dyrs. Den soler seg om morgenen og holder en kroppstemperatur på 32-35 °C mens den er aktiv. Dyrene lever alene og er territorielle, og hannene kjemper om hunnene.

Klimaet er tropisk med høy varme og fuktighet hele året og, avhengig av strøket, en regntid og en tørketid. Vinterdvale er ikke dokumentert for arten. Den nært beslektede *Tupinambis cryptus* på slettene i Venezuela holder en hvileperiode i tørketiden, som går forut for paringen.

Føden er alt som kan overmannes: snegler, insekter, maur og termitter, små pattedyr, mindre øgler og slanger, fugler og egg fra fugler, skilpadder og kaimaner, frukt og honning. Byttets størrelse følger dyrets egen. Hunnen graver et hulrom i et termittbol, ofte oppe i et tre, og legger eggene der. Termittene lukker bolet igjen, og eggene ligger varmt og fuktig til regnet bløter opp bolet og ungene kan komme ut.

Les mer: Vinterdvale og årstider

Stell

TERRARIET

Det finnes bare lite kunnskap om stellet av *Tupinambis teguixin* i snever forstand, og oppdrett i fangenskap er sjeldent. Nesten alle dyr i handelen er viltfangede, og stellet bygger på erfaringer med dyr som selges under navnet, og med de bedre kjente *Salvator merianae* og *Salvator rufescens*.

Et voksent dyr trenger et terrarium på minst 180 × 90 × 90 cm (lengde × bredde × høyde); større er bedre. Et ungt dyr kan i en kort periode bo i et mindre terrarium, men vokser raskt ut av det, så planlegg det store terrariet fra starten. Terrariet bygges typisk spesielt, med frontåpning og god ventilasjon. Lokket må kunne låses, for dyret er sterkt og klokt.

Bunnen må være dyp, fordi dyret graver: minst 20 cm til voksne dyr og minst 10 cm til unger. Bruk en blanding av gjødselfri hagejord og kokosfiber eller sypressbark, som holder på fuktigheten og er god å grave i, gjerne med et lag løv øverst. Unngå spon av furu og seder, som er skadelig. Legg flate steiner som solplass, skjul i begge ender og et stort, solid skjul som dyret kan gå helt inn i. Bytt hele bunnen hver 3-4 måned, og fjern ekskrementer daglig.

Et stort, lavt vannkar som dyret kan ligge i, hører med, for arten bader gjerne. Dyret holdes alene.

Les mer: Varme og temperatur

TEMPERATUR

Solplassen skal ha en overflatetemperatur på 40-55 °C, målt med et infrarødt termometer. Den varme enden av terrariet er 32-35 °C og den kjølige 24-29 °C. Om natten slås lys og varme av, og temperaturen faller til 20-24 °C.

Bruk flere halogenspotter tett sammen over solplassen, slik at hele kroppen varmes jevnt, og skjerm dem med gitter slik at dyret ikke kan nå pærene. Keramiske varmeelementer og røde eller blå pærer egner seg ikke. Mål med digitale termometre, og kontroller solplassen med et infrarødt termometer. Dyret må alltid kunne søke bort fra varmen.

Arten er tropisk og skal ikke ha vinterdvale. Dyr som holdes for kaldt, fordøyer dårlig, mister appetitten og blir mottakelige for infeksjoner.

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Luftfuktigheten skal være 70-85 %. Det er høyere enn for de fleste øgler og svarer til en tropisk skog. Hold bunnen fuktig, men ikke våt, sprøyt en til to ganger om dagen, eller bruk et tåkeanlegg. Et lag løv oppå bunnen hjelper, og vann hellet direkte i bunnen gjør det også, så lenge den ikke blir sumpete.

Vannkaret må være så stort at dyret kan ligge i det. Bytt vannet ofte, og rengjør karet når det er skittent; tegu-øgler drar bunnmateriale ut i vannet og legger ofte igjen ekskrementer i det.

LYS OG UVB

Tupinambis teguixin er dagaktiv og soler seg flere timer om dagen, så den må ha kraftig lys og UVB 12 timer om dagen. Teguartene hører til Ferguson-sone 3. Bruk et T5 HO-rør på 10-12 % i et armatur med reflektor over solplassen. Med røret inne i terrariet er avstanden til solplassen typisk 43-46 cm, og gjennom nett 33-38 cm. Kontroller gjerne med et UV-måleinstrument, og bytt rørene etter produsentens anvisning, vanligvis hvert år.

Et kraftig LED- eller T5-armatur med dagslys (omkring 6.500 K) gir et lyst terrarium utover varmelampene.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

Tupinambis teguixin er altetende, men lever mest av animalsk føde: omkring 90 % animalsk føde og 10 % frukt og grønt. Gi en variert kost av insekter (sirisser, kakerlakker, gresshopper, melorm og andre larver), snegler, hele byttedyr som tint mus, rotter, kyllinger og vaktler, egg, fisk og magert kjøtt. Variasjon er viktigere enn én enkelt fôrdyrart; en kost av bare gnagere gir overvekt og mangler.

Unger opptil 6 måneder fôres 5 ganger i uken, 7-12 måneder 4 ganger, 1-2 år 3 ganger og voksne 2 ganger i uken. Følg med på mengden, for arten blir lett overvektig. Dryss insekter og kjøtt med kalk, og gi jevnlig multivitamin; hele byttedyr trenger ikke tilskudd. Gi aldri levende gnagere, som kan bite dyret.

Fôring med en lang pinsett gir god, rolig kontakt og hjelper dyret med å skille mellom hånd og mat.

Les mer: Fôrdyr: hold og avl Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

ATFERD OG HÅNDTERING

Tupinambis teguixin er sterk, rask og forsvarsberedt. Viltfangede dyr er stresset og vanskelige å temme, og de biter, slår med halen og klorer hvis de føler seg truet. Et bitt fra en voksen tegu kan gi dype sår. Dyr som er kjøpt som unger, er lettere å temme enn voksne viltfangede dyr. Det krever tålmodighet og rolig, daglig kontakt, for eksempel mat fra en pinsett. Mange dyr knytter seg bare til én person.

Vær rolig rundt dyret, nærm deg fra siden, og unngå plutselige bevegelser og grep ovenfra. Dyret hveser, blåser seg opp og slår med halen når det er redd. Ta aldri tak i halen. Gi nyervervede dyr noen uker i fred.

Hold dyret alene; hannene er territorielle og kan skade hverandre alvorlig. Krypdyr kan bære *Salmonella*, så vask hendene grundig etter all kontakt, og la ikke små barn røre dyret uten tilsyn. Arten er en aktiv jeger som trenger plass, gravemuligheter og variert fôr.

Les mer: Karantene og hygiene

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Hannen har bredere hode og tydeligere kinn enn hunnen, og hos voksne hanner er forskjellen tydelig. Hos unge dyr er utseendet ikke sikkert, så få kjønnet bestemt av en veterinær hvis det er viktig. Alder og størrelse ved kjønnsmodning er ikke dokumentert for arten i snever forstand.

PARRING

Det finnes nesten ingen opplysninger om paring i fangenskap, og oppdrett er sjeldent. Hos de nært beslektede artene følger hannen en paringsvillig hunn, vokter henne mot andre hanner, tråkker på stedet foran henne og dytter til henne med snuten. Selve paringen er voldsom: hannen biter seg fast i nakken til hunnen og snor halen sin rundt hennes. Hos *Tupinambis cryptus* i Venezuela og på Trinidad skjer paring og egglegging i den tidlige tørketiden. Hva som utløser paringen i fangenskap, er ikke dokumentert.

EGGLEGGING OG KULL

Hunnen legger eggene i et termittbol, ofte oppe i et tre. Artene i gruppen legger mindre kull enn *Salvator merianae*; kullene er på 4-32 egg, mens *Tupinambis cryptus* kan legge opptil 50. Antallet kull per år er ikke dokumentert. Gi en hunn som skal legge, en dyp, fuktig bunn eller en stor, lukket eggleggingskasse med fuktig jord som hun kan grave i. Uten et egnet sted kan hun holde eggene tilbake, og det er livstruende.

INKUBASJON

I naturen ligger eggene i termittbolet til de første kraftige regnskyllene kommer, og utrugingen varer derfor 150-180 dager. Utrugingstemperaturen i fangenskap er ikke dokumentert; 28-32 °C er et anslag ut fra det tropiske klimaet. Bruk en lukket beholder med fuktig vermikulitt eller perlitt og et lite luftehull, og la eggene ligge i ro. Eggene må ikke bli våte.

OPPDRETT AV UNGER

Ungene klekkes i naturen i regntiden og klarer seg selv fra starten. De måler omkring 9 cm fra snute til kloakk og er mer sky enn voksne dyr. Hold dem i et terrarium med dyp, fuktig bunn, mange skjul, UVB og høy varme, og fôr dem med små insekter drysset med kalk. Det finnes ingen utførlig oppdrettsveiledning for arten.

Helse og vanlige feil

Mange problemer skyldes feil i stellet, særlig for lite varme, for lite UVB og for ensidig kost. Hos viltfangede dyr kommer stress og parasitter i tillegg.

- Overvekt ved for mye fett fôr og for lite bevegelse. Vei dyret jevnlig.
- Metabolsk beinsykdom ved for lite UVB og kalk.
- Luftveisinfeksjoner og munnbetennelse ved for lav temperatur og en våt bunn uten varme.
- Innvollsorm og midd hos viltfangede dyr. Sett nye dyr i karantene, og få en avføringsprøve undersøkt.
- Stress og avmagring hos viltfangede dyr, som er en hyppig årsak til tidlig død.
- Eggleggingsvansker hos hunner uten et egnet sted å grave.

Et friskt dyr har klare øyne, en fyldig halerot, glatt hud og jevn fordøyelse. Dyr som går ned i vekt, ikke spiser eller puster med åpen munn, må til en veterinær med erfaring med krypdyr. Et sterkt dyr på flere kilo kan være vanskelig å håndtere, så avtal transport og håndtering med veterinæren på forhånd.

Les mer: Typiske sykdommer og tegn på sykdom

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.